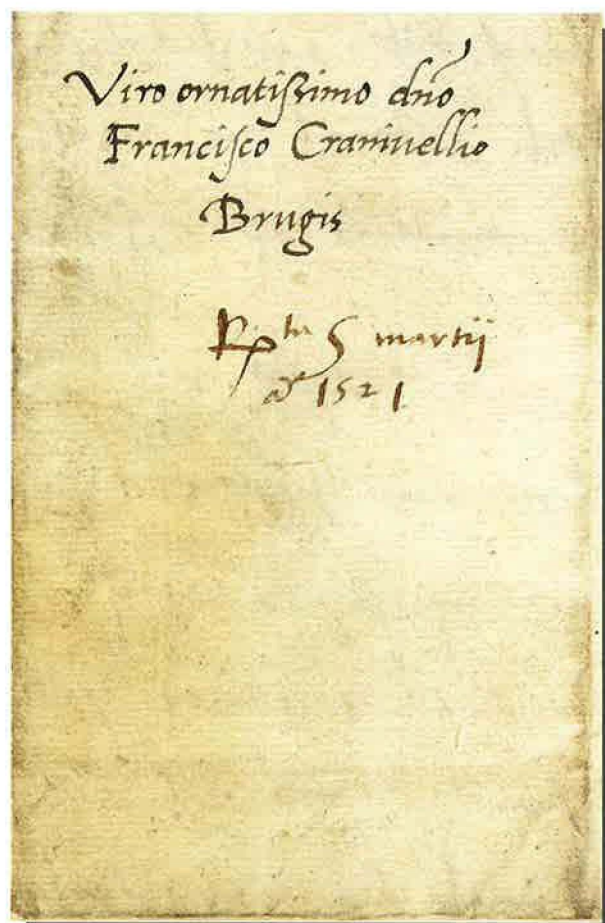

DE CRANEVELT CORRESPONDENTIE

DE CRANEVELT

CORRESPONDENTIE

Fonds voor het Roerend Cultureel Erfgoed
MET DE STEUN VAN DE NATIONALE LOTERIJ

EDITOR
D. Allard

REDACTIE
J. IJsewijn
met medewerking van :
C. Coppens
J. Roegiers
G. Vangoidsenhoven

COÖRDINATIE
G. de Pierpont
H. Stynen
F. Welvaert

GRAFISCHE VORMGEVING
ontwerpbureau Bailleul

DRUKWERK
Euroset n.v.

FOTOGRAFIE
Ditmar Bollaert
Karel Moortgat

D/1990/2893/29
I.S.B.N. : 90-5130-068-9
NUGI : 644

Bij herhaling kon men tijdens de laatste jaren in de pers berichten lezen over de verkoop bij grote veilinghuizen zoals Sotheby's en Christie's van soms sensationele archeologische of meer moderne kunstschaten : marmeren beeldjes van het Cycladeneiland Keros, een romeinse zilveren schat wellicht uit Libanon afkomstig, het schitterende middeleeuwse Evangeliarium van Heinrich der Löwe, Vlaamse wandtapijten, schilderijen van Ensor en Van Gogh enz. Veel minder aandacht krijgt het feit dat diezelfde huizen regelmatig kostbare historische documenten en archiefstukken te koop aanbieden. Daarrond wordt heel wat minder barnumreclame gemaakt, niet in het minst omdat dergelijke stukken het grote publiek minder aanspreken : ze lenen zich niet zo goed tot media-sensatie rond fraaie TV-beelden of krantefoto's. Niettemin gaat het in beide gevallen om hetzelfde probleem: de uitverkoop van ons Europees cultuurpatrimonium aan de meest biedende. Die is maar al te vaak een Amerikaans of Japans miljardair. In het gunstigste geval komen de stukken terecht in een museum aan het andere eind van de wereld, in het ergste in de ontoegankelijke kluis van een

geldbelegger. Voor de cultuur en voor de wetenschap is dit een rampzalige evolutie, vooral omdat door tot absurde bedragen opgejutte prijzen de meeste culturele en wetenschappelijke insti-

tuten zonder pardon worden uitgerangeerd in het voordeel van geldmagnaten met onbeperkte middelen. Soms is er een gelukkige uitzondering : Griekenland heeft onlangs een drietal van de Keros-beeldjes kunnen terugkopen; Duitsland heeft het Evangeliarium kunnen recupereren en het toevertrouwd aan de Herzog August Bibliothek te Wolfenbüttel¹. Deze brochure is gewijd aan een kostbare bundel brieven uit de vroege zestiende eeuw, die konden teruggebracht worden naar Brabant, waar ze thuis horen en waar ze opnieuw deel uitmaken van ons cultuurpatrimonium.

Op woensdag 21 juni 1989 werden bij Christie's in London geveild "Medieval and Illuminated Manuscripts, Early Printed Books, Autograph Letters, Historical Documents...including an important humanist archive" : zo luidde de titel van de catalogus. Dat belangrijk humanistisch archief was een bundel van 117 brieven uit de jaren 1520-22 voor het merendeel afkomstig uit Vlaanderen en

FRANCISCUS CRANEVELDIUS

zoals afgebeeld op een portretmedaille door Janus Secundus (1533)
(Brussel Koninklijke Bibliotheek Penningkabinet)

¹ Zie P. Ganz, H. Härtel, W. Milde, *Wolfenbütteler Cimelien. Das Evangeliar Heinrichs des Löwen in der Herzog August Bibliothek* (Weinheim 1989).

Brabant. Zij maakten oorspronkelijk deel uit van het privé-archief van Franciscus Craneveldius of Frans van Cranevelt (1485-1564), over wie zo dadelijk meer. De bundel was zonder de geringste twijfel een onderdeel van Cranevelt's correspondentie, waarvan Professor H. De Vocht in 1928 - na jarenlange intense studie - twee bundels, samen bijna driehonderd brieven heeft gepubliceerd, een standaardwerk dat de studie van het humanisme in de Zuidelijke Nederlanden op fundamentele wijze heeft verrijkt en vernieuwd. De Vocht was er zich wel van bewust dat een onbekend aantal brieven uit de oorspronkelijke verzameling waren verdwenen. Inderdaad schreef hij op p.XIV van zijn inleiding tot de *Litterae ad Craneveldium* het volgende: "... the documents that were taken out ... may still exist, and may come forward one day from some old and forgotten portfolio. Meanwhile it is disappointing to find that they are missing...". Het wonder waarop De Vocht hoopte, heeft zich dus in 1989 voorgedaan. Hoe de verloren brieven uit België bij Christie's in Londen zijn geraakt is en blijft duister. De al of niet rechtmatige bezitter(s) wilde(n) in elk geval onbekend blijven, maar wel zoveel mogelijk geld uit de stukken halen: en helaas is er geen enkele Belgische wet, die daar een stokje kon voorsteken. Indien de 117 brieven dan uiteindelijk toch naar België zijn kunnen terugkeren, is dit te danken aan de efficiënte tussenkomst van de Koning Boudewijnstichting, die erin geslaagd is ze te kopen. Na eenstemmig advies van een interuniversitaire commissie werd het kostbare archief in bewaring gegeven aan de Leuvense universiteitsbibliotheek. Op die manier werden de brieven verenigd met de al aanwezige, belangrijke Cranevelt-collectie: d.i. op de eerste plaats de twee bundels, die door Professor De Vocht aan de bibliotheek waren nagelaten; verder nog een manuscript van Cranevelt, nl. zijn vertaling van de Griekse dichter Theognis (de biblio-

theek heeft het een tiental jaren geleden kunnen kopen in Parijs, waar het door een Brabants verzamelaar op de markt was gegoooid²; tenslotte de geschilderde stamboom van het geslacht Cranevelt, die toelaat de peripetieën van het Cranevelt-archief doorheen vele generaties te volgen³. In de universiteitsbibliotheek staan de brieven en overige documenten blijvend ter beschikking van de wetenschap. De editio princeps van de nieuwe

bundel zal onder de auspiciën van de genoemde commissie worden verzorgd en uitgegeven in de reeks *Humanistica Lovaniensia*, dezelfde reeks die in 1928 is begonnen met de editie van de toen bekende Cranevelt-brieven. Een eerste transcriptie van de "Boudewijn-brieven" is reeds vrij ver gevorderd en een inventaris ervan vindt men hierna op pp. 17-19.

HISTORISCHE ACHTERGROND

De Cranevelt-correspondentie is een uniek tijdsdocument uit de geschiedenis van het humanisme

in de Zuidelijke Nederlanden ten tijde van Erasmus en de beginnende Reformatie. De nieuwe brieven zijn alle, behalve zes, geschreven in de jaren 1520-22, m.a.w. ze gaan chronologisch de al eerder bekende bundels vooraf. De uitzonderingen zijn vier of vijf in 1523 gedateerde of te dateren stukken (nrs. 113-117) en één brief (nr.49) van Thomas Morus geschreven op 11 augustus 1528. Het is een brief, die ooit uit de tweede bundel De Vocht moet zijn gelicht en op een verkeerde plaats in het archief weer ingelast. Dit blijkt ten overvloede uit de door Cranevelt zelf aangebrachte foliëring. De Boudewijn-brieven beslaan immers de folia <5?> - <136?>, die van Morus is genummerd f.220, de laatste bij De Vocht II staat op f.219.

FRANCISCUS CRANEVELDIUS

Cranevelt is de geadresseerde van 108 brieven, sommige heel korte kattebelletjes, andere drie tot

PORTRET VAN THOMAS MORUS
zoals afgebeeld in André Thevet, *Des vrais portraits...*
Parijs, 1584 (Leuven, Universiteitsbibliotheek)

² Over dit handschrift en zijn inhoud: J.IJsewijn. "Theognidis Sententiae a Francisco Craneveldio latine versae (1541)", in *Laurea Corona Studies in Honour of Edward Coleiro*. Edited by A. Bonanno (Amsterdam 1987). pp. 14-22.

³ Cf. de tentoonstellingscatalogus *Erasmiana Lovaniensia*. Supplementa Humanistica Lovaniensia 4 (Leuven, 1986) nr. 120, pp. 280-281.

vier goed gevulde folia lang. Zelf schreef Cranevelt negen brieven, in een vreselijk moeilijk handschrift, waar zijn goede vriend Vives al moeite mee had. In brief 62 (ff. 85-86), Leuven 22 mei 1522, heeft hij het over Cranevelt's onleesbare hanepoten : "qui interdum gallinaceo more pingas ut non aliter tua manus legenda sit quam voces avium a Melampode vel Democrito intelligendae." d.w.z. vrij vertaald, "jij krabbelt soms net zoals de kippen, zodat men je geschrift maar kan lezen als men over de gaven beschikt van een Melampus of een Democritus, die de vogeltaal verstonden." Franciscus van Cranevelt werd te Nijmegen geboren op 3 februari 1485 in een familie die afstamde van oorspronkelijk Thüringse adel. Op 13 oktober 1501 schreef hij zich in aan de Leuvense universiteit. Hij was er een schitterend student en kwam uit als eerste van zijn promotie in de Artes-faculteit (1505). Op 30 mei 1506 was hij al licentiaat in de beide rechten; op 2 december 1510 behaalde hij zijn doctorsbul. Ondertussen was hij in juli 1509 gehuwd met een meisje uit een Leuvense patriciërs-geslacht, Elisabeth van Baussele. Het jonge gezin bleef nog enkele jaren in de universiteitsstad, waar Cranevelt vriendschap voor het leven aanknoopte met de jonge intellectuelen die er gewonnen waren voor het humanisme, d.w.z. de nieuwe en vernieuwende cultuurstroming die vanuit Italië heel Europa aan het veroveren was. Eind 1515 verhuisde het echtpaar naar Brugge, waar Cranevelt benoemd was tot stadspensionaris, d.i. juridisch adviseur van het stadsbestuur.

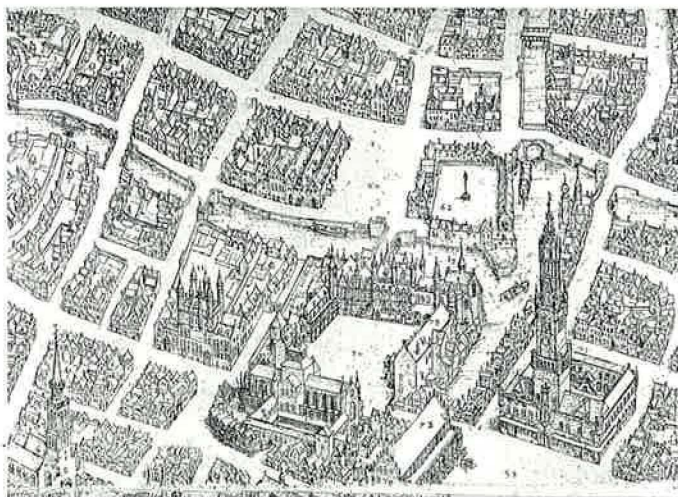
Een groot deel van de bewaarde correspondentie dankt precies zijn ontstaan aan deze verwijdering uit Leuven. Cranevelt bleef intens belangstelling koesteren voor de ontwikkeling van het humanisme : in 1517 werd te Leu-

ven begonnen met het later zo befaamde *Collegium Trilingue* of Drietalencollege. De geest, die aan deze stichting ten grondslag lag, bezielde ook Cranevelt, die zich in Brugge energiek op de studie van het Grieks wierp. Het is een thema, dat in diverse brieven ter sprake komt. Tussen Cranevelt's correspondenten vindt men heel wat Leuvense docenten en amanuenses uit de kringen rond het College en Erasmus : de Spanjaard Vives, wiens thuisadres eigenlijk ook in Brugge was, de Zeeuw Barlandus, de Hollander Dorpius, de Vlaming Gaverius enz. Zij hielden hem op de hoogte van de toestand en de sfeer in Leuven, die met het opsteken van de storm van de Reformatie niet altijd even plezierig was : weldra zouden er boeken worden verbrand, daarna ook mensen...

In Brugge werd het huis van Cranevelt een trefpunt voor humanistisch gezinde intellectuelen : geïntroduceerd door Erasmus kwam Thomas Morus er langs toen hij als diplomaat van de Engelse koning naar Brugge was gezonden voor onderhandelingen met de keizer; in het huis van Cranevelt leerde Vives Morus kennen, waardoor hij later aan het Engelse Hof en in Oxford als praeceptor en docent gedurende een aantal jaren zou kunnen werken; er was Marcus Laurinus of Lauwerijns, de deken van St. Donaas en intieme vriend van Erasmus; en er was vrijwel dagelijks contact met Jan Fevijn uit Veurne, een oud medestudent in Leuven en boezemvriend van Vives. Tal

van briefjes van Fevijn zijn zowel in de oude als in de nieuwe bundel brieven bewaard gebleven; vandaag zouden het even zoveel telefoongesprekken geweest zijn.

EEN INTELLECTUELE
UITWISSELING
Er kwamen niet
alleen brieven uit
Leuven, maar ook

DE OMGEVING VAN HET PRINSENHOF IN BRUGGE,
verblijfplaats van Cranevelt van 1515 tot 1522. Detail uit het vogelvluichtplan
door Marcus Gerards (1562) (Brussel, ACL)

van vrienden en bekenden uit Zeeland, Overijsel en verder, zoals het lange schrijven dat Conrad Vecerius, een Luxemburger in keizerlijke dienst, hem toestuurde uit Worms op 12 januari 1521 (brief 29. ff. 43-46)

Op 27 september 1522 begon de laatste en belangrijkste periode in het leven van Cranevelt. Keizer Karel V benoemde hem op die dag tot lid van de Mechelse Hoge Raad, het hoogste Gerechtshof in de Bourgondisch-Habsburgse Nederlanden. Dit was in alle opzichten een grote verbetering, financieel maar niet minder ook cultureel. Onder Margaretha van Oostenrijk († 1530) en ook nog in de tijd van haar opvolgster Maria van Hongarije († 1558) heeft te Mechelen de humanistische cultuur een hoogtepunt bereikt, gedragen door een merkwaardig internationaal gezelschap van kunstenaars, schrijvers en geleerden. Margaretha's secretaris was een Waals Latijns dichter, Remaclus Arduenna; de in Brussel geboren Maximilianus Transsylvanus schreef in 1523 het eerste rapport over de wereldreis van Magelhães; er was de Poolse ambassadeur en dichter Johannes Dantiscus, en in 1528 kwam de Zeeuwse jurist en gewezen Leuvens hoogleraar Nicolaas Everaerts zich vestigen in een nog bestaand huis tegenover de kerk van O.L. Vrouw-over-de-Dijle. Zijn drie zonen, Janus Secundus, Hadrianus Marius en Nicolaus Grudius, de zgn. Tres Fratres Belgae behoren tot de beste Latijnse dichters niet alleen uit de Nederlanden, maar van de hele Renaissance. De jonge Janus heeft overigens voor de vereerde Cranevelt een epigram geschreven en een fraaie portretmedaille gegoten⁴.

In Mechelen verdiepte Cranevelt zijn studies van het Grieks en hij voegde er nog het Hebreeuws aan toe: een duidelijk teken van de invloed en het impact van het in 1517 te Leuven gestichte *Collegium Trilingue* of Drietalencollege ook buiten het enge milieu van academische filologen en kamergeleerden.

Cranevelt bleef bijna volle tweeënveertig jaar raadslid te Mechelen, waar hij overleed op 8 september 1564. Op een schilderij van een raadszitting gehouden in 1559 onder het voorzitterschap van koning Filips II komt hij voor als de eerste

leke-raadsheer. Cranevelt verloor zijn eerste echtgenote op 26 april 1545. Later huwde hij nog een tweede maal met een adellijke weduwe, Catharina de Plaine, die wel heel wat jonger moet geweest zijn dan hijzelf, want zij leefde nog in 1584.

Bekwaam jurist en verfijnd humanist, betrouwbare vriend van Erasmus, Vives, Thomas Morus, Janus Secundus en vele andere grote en kleine figuren uit het culturele en politieke leven in de Nederlanden tijdens de eerste helft van de 16e eeuw, d.w.z. op het ogenblik dat de Renaissance in onze gewesten onweerstaanbaar doorbreekt, is Cranevelt een man geweest, die ook nu nog onze aandacht en bewondering verdient: geen in zijn vak opgesloten rechtsgeleerde, maar iemand die actief was geëngageerd in de nieuwe cultuurbeweging van zijn tijd en tijd vond voor literaire en wetenschappelijke bedrijvigheid.

EUROPA IN PERSPECTIEF

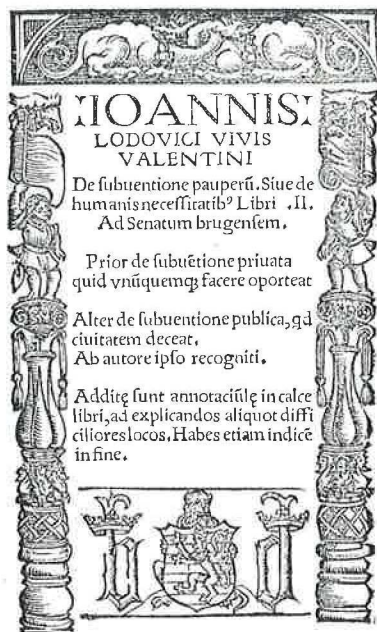
De drie bundels Craneveltbrieven, die we nu bezitten, laten hem en zijn milieu herleven op een nevralgisch keerpunt van de Europese geschiedenis, het begin nl. van het conflict om Luther en de Reformatie. In de nieuw verworven brieven is dit een belangrijk thema. Alleen, het gaat hier niet om officiële documenten, maar - wat wellicht nog veel interessanter is - om reacties op wat er aan het gebeuren was, medegedeeld aan vrienden die men volledig vertrouwde. Hierna drukken we, bij wijze van specimen, voor de eerste keer de tekst af van één van de nieuwe brieven van Vives. De manier waarop hij zich daarin uit is het beste bewijs van de grote vriendschap en vertrouwelijkheid tussen de twee mannen. Uitlatingen over Luther en het geloof, zoals we ze in deze brief lezen, hadden hem, indien ze ooit openbaar waren geworden, de grootste narigheid en wellicht zelfs gevaar voor zijn leven kunnen opleveren. Er zijn in de jaren die volgden mensen voor minder op de brandstapel terecht gekomen.

De Boudewijn-brieven verrijken ons brievenbezit van een aantal humanisten op zeer substantiële wijze. De bundel is, om het met de woorden van Prof. Schulte Herbrüggen uit Düsseldorf, bekend

⁴ Zie over dit milieu de grondige studie van A.M.M. Dekker: *Janus Secundus (1511-1536). De tekstoverlevering van het tijdens zijn leven gepubliceerde werk* (Nieuwkoop 1986).

Morus-specialist, te zeggen een sensatie⁵. Zo bevat hij niet minder dan 32 vaak heel lange nieuwe brieven van Vives. Van deze grote geleerde waren er tot nu toe slechts een 185 brieven bekend; daarvan in origineel manuscript slechts een vijftigtal (waarvan 43 in de twee vroegere Cranevelt-bundels). De meer omvangrijke correspondentie van Thomas Morus wordt nog eens met zeven stuks plus een onbekend zegel verrijkt. Het is overigens tot hiertoe nooit voorgekomen dat originele brieven van Morus op een veiling werden aangeboden. Verder is er ook één eigenhandig schrijven van Erasmus. De brief was bekend⁶, maar in een versie die opvallend afwijkt van het nieuwe document. Nu bezitten we de tekst zoals Erasmus die effectief verstuurd heeft. Ook voor minder belangrijke figu-

ren zijn er soms boeiende aanwinsten te noteren. Zo bevat de nieuwe bundel een brief van Jodocus Vroeye uit Gavere (Gaverius). Gaverius was een goede vriend van Erasmus en ooit rector van de Leuvense Universiteit. Hoewel hij in zijn tijd een grote faam genoot om zijn vlotte pen en hij daarom door de universiteit belast werd de officiële brieven op te stellen, bezitten we van hem als schrijver vrijwel niets: één brief aan Erasmus en een gedichtje voor de Ninoofse grammaticus Johannes Despauterius. Door de nieuwe brief wordt zijn literaire nalatenschap meteen met één derde vermeerderd; maar daar komt bij dat deze brief nu het enige document is in zijn handschrift: het origineel van de brief aan Erasmus ging immers tijdens de tweede wereldoorlog in Leipzig verloren.

TITELPAGINA VAN DE SUBVENTIONE PAUPERUM... (BRUGGE, 1526)
door Juan Luis Vives : een vroeg pleidooi voor menswaardige armenzorg
(Leuven, Universiteitsbibliotheek).

⁵ "A Hundred New Humanist's Letters : More, Erasmus, Vives, Cranevelt. Geldenhower and Other Dutch Humanists". *Bibliothèque d'humanisme et Renaissance* 52 (Genève 1990), 65-76.

⁶ P.S. Allen. *Opus Epistolarum D. Erasmi. nr. 1173 van 19 december 1520.*

HERKOMST

Aan een buitenlandse expert komt de verdienste toe als eerste de Belgische wetenschappelijke kringen attent te hebben gemaakt op de veiling bij Christie's in Londen van een "buitengewoon belangrijke bundel van 117, tot nu toe onbekende brieven aan Francis Cranevelt van de meest befaamde humanisten van de XVIde eeuw", zoals beschreven in de catalogus voor de verkoop op 21 juni 1989 om 10.30 uur.

Prof. H. Schulte Herbrüggen (Düsseldorf) had bij een expertise in het veilinghuis de bundel kunnen identificeren als een onbekend gedeelte van een briefwisseling die in de jaren 20 werd uitgegeven door Professor H. De Vocht.

Hoe komt het dat deze brieven plots zijn opgedoken?

Dit is een heel verhaal. F. Cranevelt heeft de briefwisseling met zijn vrienden toevertrouwd aan zijn kinderen en dit gebeurde zo generaties lang. De brieven kunnen gevolgd worden op een stamboom die wordt bewaard in Leuven: na de familie Cranevelt, erfden achtereenvolgens de families Scholte, Van Binst, Van den Schrieck en Schollaert de brieven. Ze lagen waarschijnlijk al die tijd verloren op zolders van de huizen die het grootste deel van de erfenis uitmaakten. Tot, heel toevallig bij een opruimbeurt, de toenmalige eigenaar Professor Joris Helleputte (1852-1925) twee bundels ontdekte. Hij was zich bewust van hun bijzondere waarde en vertrouwde ze in 1914 dan ook toe aan de Professoren H. De Jongh en H. De Vocht. Deze laatste zorgde ervoor dat ze werden uitgegeven in 1928 en, bij zijn overlijden, vertrouwde hij ze toe aan de Universiteitsbibliotheek. Er ontbrak echter een volume, namelijk het eerste in de reeks. Meer dan zestig jaar later, toen de eigenaars van deze bundel op hun beurt ook hun schat ontdekten, wensten zij die af te staan tegen de voor hen beste voorwaarden. Een en ander kon worden gereconstrueerd dankzij een enquête in samenwerking met de Gerechte-

lijke Politie van Leuven. De verkoop was in geen enkele zin onwettelijk vermits de brieven nooit eigendom zijn geweest van Prof. De Vocht, noch van de Universiteit, noch van een ander openbaar archieffonds.

Men mocht het risico niet nemen dat een dergelijke schat blad per blad zou worden verkocht als autogrammen en zijn wetenschappelijke waarde zo verloren zou gaan. De Koning Boudewijnstichting werd op 16 juni op de hoogte gebracht en besliste op 20 juni, na meerdere deskundigen te hebben geraadpleegd, de bundel brieven aan te kopen. Zij heeft een vertegenwoordiger gevolmachtigd om in haar naam op te treden tijdens de verkoop. Tot de tevredenheid van iedereen in België, maken de brieven opnieuw deel uit van het nationaal cultureel erfgoed.

HET BRIEFTRANSPORT IN 16DE EEUW

Het bevel van Maximiliaan van Oostenrijk om in 1490 een aantal internationale postverbindingen tot stand te brengen, betekende een ware revolutie in het brieftransport.

Tijdens de middeleeuwen was de gewone briefschrijver immers vaak aangewezen op toevallige passanten (reizigers, pelgrims, marktkramers, veehandelaars,...) voor het bezorgen van zijn brieven. Deze manier van briefvervoer was uiteraard zeer traag en weinig betrouwbaar.

Alleen de steden, kloosters, koningshuizen, universiteiten enz. hadden de middelen om min of meer regelmatige koerierdiensten te onderhouden. Zo had de familie Tasso (de Tassis, de la Tour et Taxis, von Thurn und Taxis) uit Cornello bij Bergamo in dienst van de paus reeds messengerdiensten georganiseerd. Het was dan ook voor de hand liggend dat Maximiliaan aan deze ervaren koeriers opdracht gaf een post op te richten met een systeem van wisselpaarden.

Ook zijn opvolgers bleven een beroep doen op het huis de Tassis om de postverbindingen verder uit

PORTRET VAN ERASMUS

zoals afgebeeld in André Thevet, *Des vrais portraits et vies des hommes illustres Grecz, Latins et Payens*, Parijs, 1584 (Leuven, Universiteitsbibliotheek)

te bouwen. Een overeenkomst uit 1516 tussen Karel I van Spanje en François en Jean-Baptiste de Tassis illustreert duidelijk de degelijkheid van het systeem : tijdens de zomermaanden mocht een brief van Brussel naar Parijs slechts 36 uren onderweg zijn.

Om zo'n snelle verbindingen mogelijk te maken, moesten ruiters elkaar dag en nacht aflossen en was een uitgebreid netwerk van postrelais noodzakelijk. Tot het einde van het Ancien Régime zal de familie de la Tour et Taxis zich in grote delen van Europa van deze taak kwijten.

COLLEGIUM TRILINGUE LOVANIENSE

Wetenschap moet steunen op de directe kennis van de oorspronkelijke documenten en niet op vertalingen ervan. In de 16de eeuw impliceerde dit principe in de meeste gevallen een kennis niet alleen van het Latijn, meer bepaald de klassieke taal, maar ook van het Grieks, de voornaamste bron voor onze kennis van de antieke wetenschap. Voor de theologie, in die tijd nog de belangrijkste van alle wetenschappen, betekende dit ook Hebreeuws kennen.

Een gezonde wetenschap drukt zich verder ook uit in een sierlijke en heldere taal en niet in een duister en barbaars jargon. Het is de gedachte die Boileau later voor de literatuur zou hernemen in zijn beroemd vers :

Ce qui se conçoit bien s' énonce clairement.

Om deze principes te kunnen propageren werden vanaf het begin van de 16de eeuw in diverse landen "drietalencolleges" gesticht. We zouden ze vandaag interfacultaire taalinstututen noemen. In 1508 werd aan de universiteit van Alcalà de Henares (Complutum) het Collegio de San Ildefonso georganiseerd o.m. in het raam van het aldaar opgezet project voor een uitgave van een Biblia

Polyglotta, een synoptische editie van de bijbeltekst in het Latijn, Grieks, Hebreeuws enz. Leuven volgde het voorbeeld in 1517 onder impuls van Erasmus. De toen juist overleden keizerlijke raadsheer Hieronymus Busleyden - wiens residentie nu het stadsmuseum in Mechelen is - had daartoe zijn fortuin nagelaten. Het zou overdreven zijn te zeggen dat de universiteit toen erg enthousiast reageerde op dit vorstelijk legaat. De meeste geesten waren inderdaad nog niet rijp voor de nieuwe cultuur en wetenschap. Na heel wat strubbelingen en tegenwerking is het nieuwe instituut, het zgn. Collegium Trilingue, toch van de grond gekomen en vrij snel opgebloeid. In 1530 volgde François I het voorbeeld te Parijs met de stichting van een Collège des lecteurs royaux, dat tot op onze dagen nog altijd voortleeft als het prestigieuze Collège de France.

Het Leuvense college heeft niet zoveel geluk gehad en is samen met de Universiteit opgeheven tijdens de Franse Revolutie. Het werd niet meer hersteld bij de herstichting van Leuven in de Hollandse tijd. Alles bij elkaar heeft het dus bijna drie eeuwen bestaan. Zijn grootste bloei kende het college in de eerste anderhalve eeuw van zijn werking, maar in de loop van de 18de eeuw was zijn betekenis en invloed zeer gedaand, wat mede verklaart waarom het in de 19de eeuw niet meer werd heropgericht. Toch was het ook in de 16de en 17de eeuw niet altijd rozegeur en maneschijn : goede professoren aantrekken was vaak moeilijk om financiële en ideologische redenen. Behoorlijke salarissen uitbetalen, de gebouwen onderhouden kostte handen-

vol geld, dat er vaak niet was : het eeuwig probleem van culturele instellingen! Daarenboven was het niet eenvoudig bekwame hebraïsten te vinden o.m. omdat de meest voor de hand liggende kandidaten, Joodse intellec-

DE UNIVERSITEITSHAL VAN LEUVEN
zoals afgebeeld in J.B. Gramaye, *Antiquitates... Brabantiae*, Brussel,
1610 (Leuven, Universiteitsbibliotheek)

tuelen, in het tijds klimaat van toen gewoon niet in aanmerking kwamen, tenzij ze zich bekeerden. Hoe loodzwaar die mentaliteit toen op de geesten drukte mag blijken uit de krampachtige en pijnlijke wijze waarop een overigens zo humane man als Vives zijn Joodse afkomst heeft verdrongen én op agressieve wijze genegeerd.

Ondanks al deze problemen heeft het Leuvense college toch een uitzonderlijk belangrijke culturele zending vervuld. Talloze briljante studenten uit vele Europese landen hebben er een degelijke bijkomende opleiding genoten, waarvan ze later in hun carrière als jurist, medicus, filoloog, diplomaat enz. de vele vruchten hebben geplukt. "Erasmus"-studenten zijn bepaald geen uitvinding van de late 20ste eeuw. Zolang het Latijn fungeerde als gemeenschappelijke academische taal was een Europees gespreid studie-curriculum een doodgewone zaak, en de talencolleges hebben daarin niet zelden een vooraanstaande rol vervuld. (*)

BEWARING EN RESTAURATIE

Schatten op zolder dragen niet zelden het stempel van de eeuwen die ze hebben getrotseerd. Mensen hebben ze gehanteerd en tenslotte naar de zolder verwezen, vocht en vuil hebben beetje bij beetje hun werk gedaan, de muizen hebben er ondertussen hun deel van genomen. Dat was eveneens het lot van deze Cranevelt-correspondentie.

Wat de muizen hebben weggeknaagd, is vanzelfsprekend voor goed verloren. De knaagranden betekenen evenwel zelf niet zelden een verdere bedreiging voor de tekst en het is immers de tekst

die moet worden gevrijwaard.

Het vocht is vooral van boven uit in de bundel papier gedrongen en heeft een lichte verkleuring veroorzaakt. Gelukkig is de vezelstructuur zelf niet gedegradeerd en heeft zich althans geen merkbare schimmelgroei ontwikkeld. Wel is de oppervlaktelijming die het beschrijven van het papier mogelijk maakt, door het vocht gedeeltelijk opgelost.

De relatief goede staat van het papier laat toe dat er geen waterige behandeling, aanvezelen dus, nodig is. Aanvezelen tast de originaliteit van het document aan en wordt slechts gebruikt wanneer er geen andere oplossing is. Daarbij houdt een waterige behandeling steeds risico's in voor het schrift, ook al zijn galinkten relatief vochtbestendig.

Het verzwakte papier kan opnieuw worden verlijmd om het te versterken. De knaagranden kunnen manueel worden aangestukt. Daarbij wordt een bijpassend papier zo aan de keerzijde bevestigd dat het de beschadigde rand steunt, verder afbrokkelen verhindert en manipulatie voor wetenschappelijk onderzoek toelaat.

Het belangrijkste aspect wellicht is de conservering zelf. Om de brieven die bijna vijf eeuwen hebben overleefd, voor de komende generaties veilig te stellen, worden ze elk in een zuurvrije omslag opgeborgen en bewaard in een ruimte die tegen brand beveiligd is en waar de temperatuur en vochtigheidsgraad constant worden gehouden. Bij raadpleging of bij tentoonstellingen worden de zorg en de discipline gevraagd die bij deze documenten passen.

*- F. Nève, *Mémoire historique et littéraire sur le Collège des Trois-Langues* (Brussel 1856).

- H. De Vocht, *History of the Foundation and the Rise of the Collegium Trilingue Lovaniense 1517-1550* 4 vols. (Leuven 1951-55).

J. IJsewijn & J. Roegiers (eds.) ; *Charisterium H. De Vocht 1878-1978. Supplementa Humanistica Lovaniensia* 2 (Leuven 1979), pp. 50-63 ; J. Roegiers m.m.v. Jacqueline IJsewijn-Jacobs. "Twee nieuwe bronnen voor de stichtingsgeschiedenis van het Collegium Trilingue": pp. 64-73 ; E. De Maesschalck. "De gebouwen van het Busleydencollege in Erasmus' tijd."

BRIEF VAN J.L. VIVES AAN FR. CRANEVELT

Hieronder laten we de tekst en vertaling volgen van brief 26 (f.40), die J.L. Vives op 20 december <1520> te Leuven aan Cranevelt heeft geschreven. We hebben deze brief uitgekozen omdat hij zowel qua vorm als inhoud een goed beeld geeft van de vertrouwelijke correspondentie tussen beide mannen en wat hen in die jaren bezig hield. Aan bod komen de volgende thema's : hun vriendschap en wederzijdse vertrouwelijkheid, hun Brugse vriendenkring, de Griekse studies van Cranevelt, Vives' werk op het gebied van de dialectica en, last but not least, Vives' reacties op de beginnende Luther-affaire. Qua vorm valt niet alleen de lichte speelse toon op van het schrijven,

maar ook de vermenging van Latijn en Grieks. Daarover zegt Vives in zijn handleiding tot het schrijven van brieven dat men naar Cicero's voorbeeld Grieks om twee redenen kan gebruiken⁷ :

omdat de Griekse formulering soms eleganter en precieser is (een belangrijk punt onder geleerde humanisten!), en als men iets wil mededelen dat echt niet voor andere ogen is bestemd (m.a.w. een soort geheimschrift, want slechts weinigen waren bij machte Grieks te lezen; het is trouwens bekend dat ook nog tijdens de laatste wereldoorlog soldaten op die manier aan de censuur probeerden te ontsnappen).

PORTRET VAN JUAN LUIS VIVES
zoals afgebeeld in André Thevet, *Des vrais portraits...*,
Parijs, 1584 (Leuven, Universiteitsbibliotheek)

⁷ J.L. Vives, *De Conscribendis Epistolis*. Edited by Ch. Fantazzi. *Selected Writings of J.L. Vives*. 3 (Leiden 1989) : p.104, cap. 78

Ep. 26 (20 XII <1520>)

VIVES CRANAVELDIO SUO S.

Habes, ut credo, epistolam loquacem, quam scripsi tibi sub Calendas mensis huius. Postridie Calendarum tu litteras dedisti ad me breves, ut soles, quas accepi a tabellario publico. Plane divino es vir ingenio, qui inter tot occupationes tantum Graecitatis possis percipere et retinere! Ἀλλὰ ἐγὼ δὲ σὲ εἰς ἄρειον πάγον ; cuius criminis? num ἄνδρα-ποδισμοῦ, ut inquit Lucianus tuus? An forte intermissi officii? An ingratitudinis? Atqui nec ingratus in me esse potes, cui nullam debes gratiam, nec minus officiose agis, qui tum maxime diligens in officio es, quum ego te maxime in eo cessare suspicor. Et certe sive tu stylo tuo das litteras, quas ad me scribis, sive amicitiae nostrae, utroque modo sunt mihi quam gratissimae, et quia amorem in me tuum perspectum alioqui mihi et exploratum confirmari indies augerique video, et quia dignos censes nos, quos suavitate dictionis tuae oblectes, et admones me δεδόχθαι παρὰ τοῖς θεοῖς τοὺς φιλοσόφους μέλλοντας συντρίβειν ἂν τῇ διαλεκτικῇ καὶ τοῦτο διηγουμένου Ἰκαρο-μενίππου ἐκείνου σὲ μαθήσασθαι. Vide ne non de hac mea intelligatur sive decretum sive senatusconsultum sive Iovis edictum, sed de illa sophistica, obstrepera, garrula, mortalibus iuxta ac Immortalibus nimis quam molesta et intolerabili, idque balbutie sua et incondita streperitate. Nam ego meam quamvis non mutam instruo et adorno tamen cultius expeditiusque, adde etiam, nisi fallunt me mea, acutius quoque et ad communem sensum accomodatius loquentem facio, denique talem ut audita non reprobetur nec malit quisquam eam tacuisse. Eho tu, quid tibi hoc loco videor? An non bellus mihi ipse praeco? Et magnificus mearum rerum venditor? Gentile hoc est mihi, quo minus id mihi vicio veritas.

De Reuclino fando nescio quid audiavi propemodum tale, quale ipse scribis, sed non admodum adverti animum; neque enim magnopere curo vel quid Lutherus et Reuclinus agant, vel quomodo agantur, vincant an vincantur, triumphant an triumphantur; mea non refert. Nihil mihi neque seritur neque metitur. Res sunt seditiosae, a quibus mirum ut animus meus abhorreat. Utracumque

pars vincat, nullam inde timeo iacturam meae religioni, nullam accessionem spero. Scio quo me sum versurus, quid crediturus; apostoli me docebunt et optimos habebō magistros discipulos aeterni Magistri. Quid ad Vivem an libri Iudaeorum sint comburendi? qui libros Iudaeorum nec habeo nec lego nec curo : quid etiam ad me Pontificis principatus, sit de iure humano an divino? qui nec pontifex sum nec esse volo, nec mihi cupio rem cum illo esse unquam ullam. Sit facienda confessio necne parum laboro; neque enim ea scelera concepi, propter quae velim tolli receptam confessionem. Si confiteantur Christiani, // confitebor et ego : si non confiteantur, nec ego ; denique nec in peiore possum esse conditione quam reliqui, et esse in meliore velle arrogantis et insolentis est. Quocirca tu ad me posthac nihil de Reuclino et Luthero scripseris ac ne de theologia quidem ipsa vel theologis, sed si omnino aliquid vis de litteris, de Graecitate, ut facis, de Latinitate, de dialectica, de rhetorica, de oratoribus, de philosophia, admisce interdum aliquid si lubet, de iurisconsultis tuis, istis omnibus me dedo, istos colo, quoniam me oblectant sine suspitione ulla periculi. Si quid in his bene vel sentio vel dico, laudant omnes, nullus invidet, nullus cruento incessit dente. Sin male, error eo usque progreditur ut vel vocula aliqua falsus dicar, parum scilicet attentus, vel discessisse ab opinione huius vel illius credar, paradoxumque dixisse, sed quod neminem ut nec ledit, ita nec valde offendat. Latior est haec res quam ut eam possum hoc tempore multis persequi verbis.

Video te vertere τὴν τοῦ Λουκιάνου τῶν βιῶν πράσιν, quod tibi bene vertat καὶ εἰ δὲ αὐτοπράγμα οὐχ ὑπακούει, τὸν θυμὸν ὁμῶς δὴ ἐπαινετέον, ἀλλὰ ἴσθ, ἐν οἷδ' ὅτι ὁ Βέραλδος ἤδη ἔτρεψε, tametsi οὐκ ἐμοὶ μὲν ἐν πᾶσι συνδοκεῖ, credo fuisse illud tyrocinium.

Puellae tuae pullisque S(alutem); Laurino etiam nostro Fevinoque meo. Hoc addo, ut male te uram zelotypia, quum videas amicum tam tuum etiam ab alieno meum dici; ad quem scripsissem, sed nec vacat, nec habeo in praesentia quid potissimum scribam. Si ipse tamen, quem ego ocio-*<i>*orem esse autumo, prior lacessierit, non dubito quin excitaturus sit garrulitatem meam. Vale.

Lovanii, XX decembris.

Hanc quadragesimam habeo in animo apud vos agere, id est Fevinum constitui omnino a te evehere ut cum eo me oblectem, quandoquidem tecum non licebit occupato tot litibus, caussis, controversiis, advocacionibus, assessionibus, consiliis et reliquis, quae pertinent ad maiestatem legum iurisque; sed et tecum, quum licebit tibi idque παντοδαπῶς ἑλληνιστῇ, Vale.

Iurisconsulto Eruditissimo D(omino), Francisco Cranenveldio amico integerrimo Pensionario Brugensi.

VERTALING

Mijn beste Cranevelt,

Je hebt, denk ik, mijn uitvoerig epistel in handen, dat ik jou op de eerste van deze maand geschreven heb⁸. Op de tweede heb jij mij een brief gestuurd, kort zoals je dat gewoon bent. Hij werd me door de publieke koerier besteld. Je bent echt een goddelijke kerel, die te midden van zovele beslommeringen nog zoveel Grieks kunt leren en onthouden! Maar zou ik jou voor de Areopaag dagen? Op grond van welke beschuldiging? Van kidnapping soms, zoals uw Lucianus zegt?⁹ Of op grond van plichtsverwaarlozing soms? Of van ondankbaarheid? Maar eerlijk, ondankbaar kan je tegenover mij niet eens zijn, want je bent me geen dank verschuldigd. En evenmin verwaarloos je je plichten; je komt ze zelfs het meest zorgvuldig na, wanneer ik denk dat je het wat losser laat hangen. Trouwens of je me nu je brieven aan mij schrijft als stijloefening dan wel uit pure vriendschap, ze zijn me in beide gevallen bijzonder aangenaam. Ik zie immers dat je genegenheid voor mij, waarvan ik al vele sprekende bewijzen heb ervaren, elke dag nog krachtiger en groter wordt; daarbij acht je ons waardig genoeg om ons met de charme van je schrijftalent te verblijden, en je wijst er me op dat de goden besloten hebben dat de filosofen weer op het punt staan hun hoofd te breken over de dialectica, en dat je dit weet uit de mond van onze welbekende Icaromenippus.¹⁰ Let wel: dat decreet of senaatsbesluit of edict van Jupiter zal wel niet slaan op mijn dialectica, maar veel meer op die van de sofisten met haar babbelsiek gekrijs, die

zowel voor de stervelingen als voor de onsterfelijke goden absoluut onuitstaanbaar en onverdraaglijk is als gevolg van haar ontaal en warrig gebazel. "Mijn dialectica daarentegen, die zo al niet stom is, tuig ik op en versier ik, op verfijnde en heldere wijze; meer nog, ik maak ze, als ik me niet vergis, nog scherper en ik laat ze meer gewone mensentaal spreken; in één woord, ik maak ze zo dat ze geen afkeuring oogst waar ze gehoord wordt, en dat niemand wenst dat ze haar mond maar had gehouden. Wel, wat vind je nu van mij? Zing ik niet prachtig mijn eigen lof? Weet ik mijn waar niet schitterend te verkopen? Dat zit me in het bloed; je moet er me dus maar geen verwijt van maken.

Over Reuchlin heb ik een gerucht opgevangen, zoiets als wat jij schrijft, maar ik heb er niet veel aandacht aan geschonken.¹² Het kan me eigenlijk niet veel schelen wat Luther en Reuchlin uitvoeren of wat met hen uitgevoerd wordt, of ze winnen of overwonnen worden, of ze triomferen of een triomf over hen gevierd wordt. Het gaat me niet aan. Ik zaai niet op die akker en ik oogst er niet. Het leidt maar tot herrie, en daar heb ik een vreselijke hekel aan. Welke van beide partijen ook wint maakt voor mijn godsdienstig gevoelen geen verschil, noch verlies noch winst. Ik weet tot wie ik mij zal richten, wat ik zal geloven: de Apostelen zullen mij onderrichten en ik zal de beste leermeesters hebben, nl. de discipelen van de eeuwige Meester. Wat gaat het Vives aan of de boeken van de Joden dienen verbrand te worden? Ik heb geen Joodse boeken, ik lees ze niet en ze interesseren me niet.¹³ Wat gaat me verder het pauselijk oppergezag aan en de vraag of dat steunt op menselijk dan wel op goddelijk recht? Ik ben geen paus en verlang het ook niet te zijn, en ik wens met hem absoluut niets te maken te hebben. Of er al dan niet moet gebiecht worden, daarvan lig ik niet wakker. Ik heb immers geen wandaden bedreven waarom ik zou wensen dat de traditionele biecht wordt afgeschaft. Gaan de christenen te biechten? Goed, dan zal ik het ook doen; doen ze het niet, dan ik ook niet. Tenslotte ben ik niet slechter dan de rest van de mensheid, en beter willen zijn is een teken van arrogantie en onbeschaamdheid. Daar-

⁸ Die brief bleef ook bewaard. Hij staat op de folia 30-31 van de bundel.

⁹ We cursiveren wat in het origineel in het Grieks staat. Vermoedelijk heeft Cranevelt in zijn schrijven schertsend en in het Grieks gereageerd op een klacht van Vives dat hij niet genoeg brieven uit Brugge kreeg. Vives herneemt waarschijnlijk Cranevelt's woorden en speelt tegelijk in op de Griekse studies van Cranevelt, speciaal op de vertaling van het werkje Vitarum Auctio ("Filosofenlevens te koop") waarmee hij bezig was, zoals verder uit deze brief blijkt. Hier citeert hij § 7: ἔἴτ' οὖ

δέδωκε μή σοι δικάσῃται ἀνδραποδισμοῦ ἢ καὶ προκαλεσῇταί σε εἰς Ἄρειον πάχον.

¹⁰ Nog een allusie op een werkje van Lucianus, waarin de filosoof Menippus naar de hemel was opgestegen om Zeus te interviewen.

¹¹ Deze passus is een echo van een heftige strijd tussen de traditionele scholastieke beoefenaars van de logica of dialectica en de humanisten. In die strijd had Vives al stelling genomen o.m. door zijn pamflet Adversus Pseudodialecticos, en anderzijds werkte hij hard aan een nieuw, d.i. modern handboek van dialectica volgens de humanistische principes.

Eén van de voornaamste verwijten gericht tegen de scholastieke logici was hun gebruik van een duister en onverstaabaar jargon en een barbaars Latijn.

¹² Johannes Reuchlin was een befaamd Duits specialist van het Hebreeuws, die met de traditionele theologen, vooral met Dominicanen, grote moeilijkheden heeft gekregen. Zijn boeken moesten verbrand worden.

¹³ Dit klinkt bijzonder wrang als men bedenkt dat Vives zelf van Jooden bloede was en dat zijn ouders door de Inquisitie werden verbrand.

om dus, schrijf me in het vervolg niet meer over Reuchlin en Luther en ook niet over de theologie zelf of over de theologen. Als je me iets wil schrijven, schrijf dan over de letteren, het Grieks (zoals je al doet), het Latijn, de dialectica, de rhetorica, de redenaars ¹⁴, de wijsbegeerte, de wijsgeren en, als je dat graag wil, voeg er nog een toemaatje aan toe over je rechtsgeleerden. Op al die domeinen leg ik me toe, daar houd ik van, omdat ik er plezier aan beleef zonder aan enig gevaar te moeten denken. Als ik op die domeinen iets goeds denk of zeg, dan prijst iedereen me; niemand is jaloers, niemand vervolgt me met verscheurende critiek. Doe ik er iets verkeerd, dan blijft de schade beperkt: men zal zeggen dat ik een woordje verkeerd heb begrepen, omdat ik niet goed genoeg heb opgelet; of men zal denken dat ik van mening verschil met X of Y, of iets verrassends heb verteld, dat evenwel geen mens kwetst en dus ook nooit bijzonder ergert. Het is een probleem dat ruimer is dan om het hier in het lang en het breed te behandelen.

Ik constateer dat je *Lucianus' "Filosofenlevens te koop"* aan het vertalen bent. Veel succes ermee; en indien het je niet zou lukken, verdient je moed toch alle lof! Maar nog dit, ik weet zeker dat Bérault het al vertaald heeft, alhoewel, ik ben het niet

overal met hem eens. Ik geloof trouwens dat het een schooloefening was. ¹⁵

Groetjes aan je vrouwtje en kroost. Ook aan onze vriend Lauwerijns en "mijn" Fevijn. Ik zei "mijn" om je jaloersheid te prikkelen als je merkt dat jouw vriend ook door een ander "mijn" genoemd wordt. Ik zou hem zelf geschreven hebben, maar ik heb nu geen tijd en ik heb momenteel ook niets bijzonders te melden. Maar als hij, die toch wel meer vrije tijd ter beschikking heeft, geloof ik, de eerste zou zijn om me wat op te porren, dan zal hij beslist mijn babbelzucht weer wakker maken. Beste wensen. Leuven, 20 december.

Ik ben van plan de komende Vasten bij jullie door te brengen, d.w.z. ik ben vastbesloten jou Fevijn te ontfutselen om mij samen met hem te amuseren; met jou kan dat toch niet, want je hebt je handen vol met processen, zaken, betwistingen, verdedigingen, adviezen, raad en wat al meer, dat te maken heeft met zijne majesteit de wetten en het recht. Toch, als het lukt, nemen we ook een dagje met jou en dat dan *helemaal in het Grieks*. Beste wensen. ¹⁶

(Adres) Aan de zeergeleerde heer advocaat Frans van Cranevelt, mijn hooggeachte vriend pensionaris van Brugge.

¹⁴ Het Latijnse woord "oratores" heeft eigenlijk een ruimere betekenis en is tijdens de Renaissance vaak de term om humanisten aan te duiden.

¹⁵ Nicolas Bérault was een professor, die Vives als student in Parijs gekend heeft en met wie hij een tijdlang als een soort assistent heeft medegewerkt. Bérault's vertaling van de *Vitarum Auctio* werd te Leuven gedrukt door Dirk Martens samen met andere vertalingen van Erasmus en Thomas Morus: *Luciani Icaro-*

menippus... Erasmo interprete; eiusdem Menippus versa a Thoma Moro. Eiusdem Vitarum Auctio, interprete Nicolao Beraldo. Zie W. Nijhoff-M.E. Kronenberg, *Nederlandsche Bibliographie van 1500 tot 1540* ('s-Gravenhage), vol. I (1923), p. 502 nr. 1405, vol. III.3 (1943), p. 106; H. De Vocht, *History of the Collegium Trilingue Lovaniense*; vol. III, p. 262. Nijhoff-Kronenberg dateren deze druk in 1519, wat in het licht van Vives' brief nu wel heel vreemd lijkt. Als dat boekje inderdaad in 1519 al te Leuven verschenen was, zou Cranevelt er dan

eind 1520 nog niet van gehoord hebben, of zou Vives er niet eenvoudig naar verwezen hebben? Daarenboven rijst nu de vraag of Vives wellicht zelf een manuscript van die tekst uit Parijs heeft meegebracht naar Leuven en aan Martens bezorgd.

¹⁶ De laatste paragraaf heeft Vives eigenhandig toegevoegd aan een brief die voor het overige onder dictaat door een secretaris was geschreven. Deze manier van doen was heel gewoon.

confitebor, ego si non confiteantur, nec ego denique nec in peiore possi
eē conditione, q̄ reliquis eē in maiore velle arrogantis insolentis est.
quocirca tu ad me posthac nihil de Kaudino / Luthero scripseris. ac
ne de theologia quidem ipsa, vel theologiis sed si omnino aliquid vis
de lris, de pietate, ut facis, de Latinitate, de dialectica, de rhetorica, de
oratoribus de p̄na, de p̄his, admisce interdu aliquid si lubet, de iuris
consultis tuis, istis orbus me dedo, istos colo, qui me oblectant sine
Suspitione vlla periculi. Siquid in his bene vel sentio, vel dico, laudant
oēs, nullus invidet; nullus cuncto incessit dente. Sin male, error
eolq; progreditur, ut vel Vocula aliqua falsus dicar parū scilicet
attentus, vel discessisse ab opinione huius vel illius credat. paradoxū
q; dixisse, sed quod nemine, ut nec ledit, ita nec valde offendat. Labor
est hec res, q̄ ut eam possum hoc tpe multis persequi verbis. Video
te vertere ἵ τ' ἀνιὰς τ' ἀνιὰ πᾶσι, quod tibi bene vertat. ἡ γὰρ
ἀνιὰ καὶ τ' ἀνιὰ πᾶσι, ὅτι ἡ ἀνιὰ πᾶσι, ὅτι ἡ ἀνιὰ πᾶσι, ὅτι ἡ ἀνιὰ πᾶσι,
ὅτι ἡ ἀνιὰ πᾶσι, ὅτι ἡ ἀνιὰ πᾶσι, ὅτι ἡ ἀνιὰ πᾶσι, ὅτι ἡ ἀνιὰ πᾶσι,
credo fuisse illud tyrocinium puellę tue pulliq; S. Laurino etiam
nostro feminoq; meo. hec addo, ut male te vrā zelotypia, quā videas
amicū tam tuum, et ab alieno meum dici, ad quem scripsissem.
sed nec vacat, nec habeo in p̄ntia quid potissimū scribam. Si ipse ty.
quem ego ociosorem eē autumo, prior lacefferit, non dubito quin
excitaturus sit garrulitatem meam. Vale Louanij xx decembrii
Hanc quadragesimā habeo in aio apud vos agere. feminis ostendi
nō nē euellere in cur eo me obesse, quāvis enim nō libere occupari
in libro, causis, rationib; s. aduocatib; s. affluentijs, religijs, et reliquijs
que p̄mēt ad maiestate leguminiq; sed et ceteris, quā libere libet, idg
multiplicata dē ALIUS. Vale

+
Iurisconsulto Eudino
fr. Francisco Cranciano
amico integerrimo Penso
natio Brugem

Hier volgt een volledig overzicht van de brieven en andere teksten in de Craneveltbundel, die door de Koning Boudewijnstichting werd verworven. De stukken staan in de orde waarin ze in de bundel voorkomen. Na het door ons gegeven volgnummer vermelden we :

1. oude foliëring, voor zover aanwezig op de documenten;
2. de datum in de orde jaar, maand, dag. Indien de datum, of een deel ervan, niet expliciet in de brief staat, plaatsen we onze datering tussen haakjes. Verder onderzoek kan hier nog preciseringen c.q. wijzigingen opleveren.
3. de namen van de schrijver en de geadresseerde ;
4. de aanvangswoorden van elke tekst.

Wie in afwachting van de volledige uitgave meer inlichtingen wenst kan zich wenden tot Prof. J. IJsewijn, Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte, Erasmushuis, Blijde Inkomststraat 21, B-3000 Leuven, België.

1.(ff. 1-2) <1520>.03.07 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Dolet me tam inepte scripisse.
Zeër gehavende brief

2.(f. 6) <1520.03.00> (rec. 03.06) J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Tuac epistolae iustae.

3.(f. 7) <1520>.03.22 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Πρὸς τὸν θεόν.

4.(f. 9) <1520>.04.03 A. Barlandus (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Posterioribus litteris tuis.

5.(f. 10) <1520>.04.16 G. Geldenhouwer (Noviomagi) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. A Gruythusio nihil litterarum accepi.

6.(f. 11) <1520>.00.00 G. Geldenhouwer ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Salve, doctissime domine et frater amatissime. Iam stilum.

7.(ff. 12-13) <1520>.03.29 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Solutior iam sum aliquanto.

8.(f. 14) <1520>.00.00 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Quam vellem, Deus immortalis faceret.

9.(ff. 15-16) <1520>.06.00 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Memini quod nuper, quum de genio.

10.(ff. 17-18) <1520>.06.02 C. Vegerius (Bruxellis) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Quum Gerardus Noviomagus communis amicus.

11.(f. 19) <1520>.00.00 G. Geldenhouwer ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Facies mihi rem gratam, si.

12.(f. 20) <1520>.00.00 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Primus mihi est abs te petenda venia.

13.(f. 21) <1520>.09.07 A. Barlandus (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Post tuum hinc discessum nullus mihi tabellarius.

14.(ff. 22-23) <1520>.09.24 C. Vegerius (Bruxellis) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Litteras nostras duplici nomini gratas.

15.(f. 25) <1520>.10.10 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Non male coniectasti, mi Cranaveldi.

16.(f. 26) <1520>.10.00 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Abiit tandem.

17.(f. 27) <1520>.11.11 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Binas ad te litteras dedi superiore mense.

18.(f. 28) <1520>.11.18 Jo. Fevynus (Brugis) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. In epistola ad Hovium memini carminis tui.

- 19.(f. 29) <1520>.12.21 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Vellem sane licet. Craneveldi optime, quam.
- 20.(ff. 30-31) <1520>.12.01 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Binas tuas litteras accepi.
- 21.(f. 32) <1520>.00.00 Th. Morus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Ita me obstrepebat.
- 22.(ff. 34-36) <1520>.12.19 D. Erasmus (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Nimirum hoc est quod vulgo dici solet. (=Allen 1173, versio brevior primigenia).
- 23.(f. 37) <1520>.01.05 Io. Borsalus (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Reddite sunt mihi ad kalendas Decembres tue litere.
- 24.(f. 38) <1520>.07.14 Io. Borsalus (Veris) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Accepi, ornatissime Craneveldi, id quod.
- 25.(f. 39) <1520>.00.00 Io. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Quamquam animi sententiam tui, satis intellexi.
- 26.(f. 40) <1520>.12.20 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Habes, ut credo, epistulam loquacem.
De tekst en vertaling van deze brief vindt men in deze brochure op de pagina's 14-16
- 27.(f. 41) <1521>.01.19 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Rediit hesterno die Laurinus.
- 28.(f. 42) <1521>.01.27 Jo. Borsalus (Veris) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S.Habeo maximam singularem.
- 29.(ff. 43-46) <1521>.01.12 Corradus Vecerius (Guarmaciae=Worms) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S. Delectaverunt me etiam atque etiam.
- 30.(f. 47) <1521>.02.04 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S. Legi non sine voluptate maxima.
- 31.(f. 48) <1521>.02.00 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S. Ludis plane me.
- 32.(f. 49) <1521>.02.04 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S.P. Eodem prope tempore.
- 33.(f. 50) <1521>.02.06 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S.P. Evolvi totum illum epistolarum librum.
- 34.(f. 51) <1521>.02.03 Jo. Hovius (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S.P. An hoc non est quod ἐν τῇσ παροιμίαις.
- 35.(f. 52) <1521>.02.03 Jo. Hovius (Lovanii) ad Jo. Fevynum (Brugis), Inc. Dabis veniam insigni.
- 36.(f. 55) <1521>.02.17 F. Cranevelt (Brugis) ad Jo. Hovium (Lovanii), Inc. Litteras tuas una cum Progymnasmatibus D. Erasmi.
- 37.(f. 56) (11 trimetri iambici) missum cum epistola 36.
- 38.(ff. 57-58) <1521>.02.01 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Litteras, quas mihi misisti per Laurinum.
- 39.(f. 59) <1521>.02.21 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S. Perplacuit, mihi crede, Higinius tuus.
- 40.(f. 60) <1521>.02 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S.P. Dederam ego priores.
- 41.(f. 61) <1521>.02.13 (recepta 03.50) Th. Morus (in aula regia) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Qui te silentem non ferebam.
- 42.(f. 62) <1521>.03 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S.P. Alloquutus sum iamiam Vivem nostrum.
- 43.(f. 63) <1521>.03 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Proficiscitur cras familiaris quondam Laurini Londinum.
- 44.(f. 64) <1521>.03 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S. Dictavi quoddam ad Erasmus epistolium.
- 45.(f. 65) <1521>.03 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S. Ausim ego tuo praesertim hortatu.
- 46.(f. 66) <1521>.03.04 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Id quod scribe.
- 47.(f. 67) <1521>.03.04 J.L. Vives (Brugis) ad F. Cranevelt (ib.), Inc. S. mi D. Craneveldi; remitto tibi tuum Plinium.
- 48.(f. 68) <1521> Leonardus Clodius ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Peccatum meum agnosco.
- 49.(f. 220) <1528>.11.08 (rec. 11.22) Th. Morus (Londini) ad F. Cranevelt (Mechlinae), Inc. Misit ad me vir clarissimus D. Hakketus. Deze brief werd uitgegeven in het tijdschrift Moreana XXVII, n°103 (Angers) pp. 49-66 door Prof. Hubertus Schulte Herbrüggen.
- 50.(ff. 69-70) <1521>.04.09 Th. Morus (Londini) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Binas abs te, mi Craniwelli, litteras accepi.
- 51.(f. 71) <1521>.04 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Scripsi ad Erasmus fateor..
- 52.(f. 72) <1521>.04 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S. Quantum admirationis secum adferunt.
- 53.(ff. 73-74 of 74-75) <1521>.04.29 Jodocus Gaverius (Lovanii) ad F. Cranevelt, Inc. S.P. Cum accepissem hesterno vesperi litteras.
- 54.(f. 76) <1521>.04.30 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Ego aliquantum uno atque altero doctorum.
- 55.(ff. 77-78) <1521>.05.02 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Addubitas tu initio statim epistole tue.
- 56.(f. 79) <1521>.04.29 (rec. 05.05) J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Mi Craneveldi, spero epistolam.
- 57.(f. 80) <1521>.05 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S.P. Prodiit antiquum illud Areopagitarum.
- 58.(f. 81) <1521>.05 Robertus Regius ad Jo. Fevynum (Brugis), Inc. Quod mihi dudum, Reverende.
- 59.(f. 82) <1521>.05 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. S.D. Posteaquam tuas accepi litteras, revolve denuo Chiliades.
- 60.(f. 83) <1521>.05 F. Cranevelt ad Jo. Fevynum (Brugis), Inc. Legi suavissimas litteras tuas mi Fevyne.
- 61.(f. 84) <1521>.05 F. Cranevelt ad Jo. Fevynum (Brugis), Inc. S.P. Ex litteris tuis conjicio, mi Fevyne.
- 62.(ff. 85-86) <1521>.05.22 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Vellem faceret Deus immortalis.
- 63.(f. 87) <1521>.05.08 Gerardus Geldenhouwer (Dorestad=Wijk bij Duurstede) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Non egre coepisses, sat scio.
- 64.(f. 89) <1521>.07.01 P. Curtius (Lovanii) ad G. Geldenhouwer. Inc. Salve plurimum doctissime d. Noviomage. Multa sollicitarunt.
- 65.(f. 90) <1521>.07.00 Jo. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. Quae nostrae vitae sors est. Carolus quum.
- 66.(f. 91) <1521>.07.00 J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. ἐν πράττειν. Αὐριον πρωὶ σχολαστικός τις. (Epistula graece scripta).
- 67.(f. 92) <1521>.07.22 J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. ἐν πράττειν. Ἐγὼ δὲ θαυμάζω καὶ φιλοῦμαι. (Epistula graece scripta).
- 68.(f. 93) <1521>.07.00 J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. ἐν πράττειν. Ἐνίκησας ἀτεχνῶς ἐμὲ γλύκιστε. (Epistula graece scripta).

- 69.(f. 94) <1521>.07.15 G. Geldenhouwer (Gandavi) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Omnium mortalium longe amatissime
- 70.(f. 95) <1521>(Rec 08.05) J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Mirabar equidem sapientiss. Cranavel, quid esset.
- 71.(f. 96) <1521>.02.14 F. Cranevelt (Brugis) ad J. Fevynum (ib.), Inc. : Eruditiss, fevyne, Natus est mihi hodie.
- 72.(f. 97) <1521>.00.00 J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S. Medicus meus mihi hodie dedit veniam.
- 73.(f. 98) <1521>.00.00 J. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S. Quod hesternae coena incidere.
- 74.(f. 99) <1521>.00.00 J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Sal, mi Cranaveldi, amicus quidam.
- 75.(f. 100) <1521>.00.00 J. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S.D. Cum esset apud te Morus.
- 76.(f. 101) <1521>.00.00 J. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S.D. Rediens iamiam ex aede nostra.
- 77.(f. 102) <1521>.10.02 Leonardus Clodius ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Egredi non sinunt, si occupationes.
- 78.(f. 103) <1521> (Rec 10.3) Paulus de Mera ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : SDP. Maxime mihi fuit voluptati.
- 79.(f. 104) <1521>.09.24 P. Curtius (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Salve vicissim clariss. D. Nihil est verius.
- 80.(f. 105) <1521>.00.00 J.L. Vives ad F. Cranevelt (ib.), Inc. : S. mi Cranaveldi. Brugas veni ut.
- 81.(f. 106) <1521>.00.00 Th. Morus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : En mi Craneveldi chartae quidem honestum frustum.
- 82.(f. 107) <1521>.00.00 N. ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S.p. Bis peccavi.
- 83.(f. 107) Adagia quaedam manu Vivis exarata. Inc. : Sollicitus animus onus exiguum.
- 84.(f. 108) <1521>.00.00 N. ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S.p. Ut nihil sit quod ad te scribam.
- 85.(f. -) <1521>.00.00 N. ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S. Dne Craneveldi. Curans Coldius ad nos scribere.
- 86.(f. 109) <1521>.09.30 G. Geldenhouwer (Horne) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Quam tui non sim immemor.
- 87.(f. 110) <1521>.10.12 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Scribo ad te mi Cranaveldi, non iam ut.
- 88.(f. 111) <1521>.00.00 Leonardus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Si nulla queat, nisti inter pares.
- 89.(f. 112) <1521>.11.02 J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Ergo abijt in Britanniam Morus?
- 90.(f. 113) <1521>.11.04 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S. mi Cranevelt, in medio tumultu occupationum.
- 91.(f. 114) <1521>.11.21 P. Curtius (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Secundum salutem non potui non tuo familiari.
- 92.(f. 115) <1521>.11.11 P. de Mera ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Quid te remoratum est cognate suavissime.
- 93.(f. 116) <1521>.11.13 J.L. Vives (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Binas abs te litteras habeo.
- 94.(f. 117) <1521>.10.18 P. Curtius (Lovanii) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Salve doctiss. Craneveldi. Scribis tuis.
- 95.(f. 118) <1521>.11.12 T. Morus (Chelsea) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Accepi mi Craneveldi nuper abs te litteras.
- 96.(f. 101) <1521>.12.00 J. Clemens ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Remitto tibi D. Crannielli et Suidam et.
- 97.(f. 120) <1521>.12.21 Guil. Zagarus (Gandavi) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Vir opt. D. francisce Craneldi, Accepi.
- 98.(f. 121) <1522>.01.09 J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Quid est mi Craneveldi humaniss.
- 99.(f. 122) <1522>.00.00 J. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S.p.d. Lucianus tuus oblectavit sane.
- 100.(f. 124) <1522> (Rec 02.10) Leonardus. Vandalus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Miraberis meam ineptiam.
- 101.(f. -) <1522>.03.15 J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Si vales, <gaudeo> Nam et nos valemus.
- 102.(f. -) <1522>.01.00 Carmen (13 hexam.) de electione Hadriani VI P.M. Inc. : Aurea nunc solita fulgebunt sydera luce.
- 103.(f. 125) <1522>.00.00 J. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : R<enun>tio tibi Vandanalum nostrum.
- 104.(f. -) <1522>.00.00 J.L. Vives ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Dne Cranveldi, mitt<e> quae so a>d me Suidam et.
- 105.(f. -) <1522>.00.00 F. Cranevelt (Brugis) ad L. Vandalum, Inc. : Salve mi Vandalale. Habeo tibi gratiam.
- 106.(f. 126) <1522>.03.06 Arnoldus de Gruithuys ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S.p.D. Cum ex postremis tuis.
- 107.(f. 127) <1522>.00.00 L. Vandalus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Salvo virorum amicissime, hoc enim.
- 108.(f. 128) <1522>.00.00 J. Fevynus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S. (... lacuna) Craneveldi. Quod acceperis.
- 109.(f. -) <1522>.00.00 F. Cranevelt ad J. Clementem, Inc. : S.<domi>ne Clemens, ne tibi sim.
- 110.(f. 129) <1522>.00.00 J. Borsalus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Pudet me nonnihil, humanissime.
- 111.(f. 130) <1522>.00.00 Th. Morus ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : Litte<ras tuas> charissime Cranevelli recepi.
- 112.(f. -) <1522>.04.14 L. Clodius (Brugis) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : <Liber> tuus Clarissime vir postliminio.
- 113.(f. -) <1523>.04.23 F. Cranevelt ad Balthasarem de Vlierden, Inc. : (... lacuna) quantas possum maximas.
- 114.(f. -) <1523>.04.29 F. Cranevelt (Brugis), ad Jac. Dongelburgium Inc. : (... lacuna) me quod te post tot annos.
- 115.(f. 134) <1523>.00.00 H. Rothe(?) Daventriensis (Middelburg) ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S. plu<crim>. (lacuna) d. doctor et patrone obss. me. Intellexi.
- 116.(f. 135) <1523>.00.00 J.L. Vives ad F. Cranevelt, Inc. : Salve mi Cra<nev>eldi. Redit ad te tuus.
- 117.(f. -) <1523>.00.00 N. ad F. Cranevelt (Brugis), Inc. : S. <lacuna> .hum>anitas. frequenter usuvenire videmus.
- J. en L. Ilsewijn, D. Sacré, G. Tournoy.

H E T F O N D S V O O R H E T R O E R E N D C U L T U R E E L E R F G O E D

Het Fonds Roerend Cultureel Erfgoed van de Koning Boudewijnstichting kon worden opgericht dankzij een dotatie van de Nationale Loterij. Het beoogt de elementen van ons erfgoed die van nationaal belang worden geacht, in België te houden en ze te beschermen, te valoriseren en toegankelijk te maken voor het publiek. Zijn hoofddoel bestaat erin snel te kunnen optreden in toestanden die een hoogdringende oplossing vergen.

Het Fonds werd opgericht in 1988 en zijn eerste belangrijke reddingsactie was deze van de Cranevelt brieven.

BESTUURSCOMITE VAN HET FONDS VOOR
HET ROEREND CULTUREEL ERFGOED

Voorzitter :

Baron Ph. Roberts-Jones, Secrétaire perpétuel de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique

Vice-voorzitter :

H. Pauwels, Ere-hoofdconservator van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België

V. Bronowski, Conservateur honoraire des Musées communaux de Verviers;

A. Claerhout, Ere-conservator van de Oudheidkundige Musea van Antwerpen;

P. Colman, Professeur à l'Université de Liège;

M. De Maeyer, Emeritus gewoon hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Gent;

Mevr. G. Dervaux, Ere-conservator van de

Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis ;
M. Didisheim, Afgevaardigde beheerder van de Koning Boudewijnstichting;

Mevr. D. Janssen;

Chanoine A. Lanotte, Vice-président honoraire de la Commission royale des Monuments, Sites et Fouilles;

Mevr. L. Masschelein-Kleiner, Directeur van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium;

P. Philippot, Professeur à l'Université Libre de Bruxelles;

Ch. Sluyts, Buitengewoon docent aan de Katholieke Universiteit Leuven, Ere-notaris;

C. Van de Velde, Hoogleraar aan de Vrije Universiteit Brussel;

I. Vandevivere, Professeur ordinaire à l'Université Catholique de Louvain;

F. Van Molle, Emeritus gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Leuven;

Baron Vaxelaire, Voorzitter Afgevaardigdebestuurder van GB-INNO-BM;

M. Wittek, Ere-hoofdconservator van de Koninklijke Bibliotheek Albert I;

C. Wyffels, Ere-algemeen Rijksarchivaris

SECRETARIAAT

M. Wille, Opdrachthouder bij de Koning Boudewijnstichting

H. Stynen, Attaché bij de Koning Boudewijnstichting.

Op voorstel van een Wetenschappelijk Comité samengesteld uit vertegenwoordigers van de verschillende universiteiten van het land, heeft de Raad van Beheer van de Stichting de intentie bevestigd om een zo groot mogelijke samenhang te verlenen aan de archieffondsen die verband houden met het humanisme. Om die reden werd het dan ook aangewezen geacht de brieven in bewaring toe te vertrouwen aan de Katholieke Universiteit Leuven onder voorbehoud van een overeenkomst die bepaalt dat de brieven eigendom blijven van de Koning Boudewijnstichting en toegankelijk blijven voor de wetenschappelijke wereld.

WETENSCHAPPELIJK COMITÉ

J. IJsewijn, Voorzitter, Gewoon Hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Leuven

F. Bierlaire, Chargé de cours à l'Université

de Liège

R. Crahay, Professeur honoraire à l' Université d'Etat à Mons

A. Gerlo, Ere-rector van de Vrije Universiteit Brussel

A. d'Haenens, Professeur à l'Université Catholique de Louvain

J. Paquet, Professeur aux Facultés universitaires Saint-Louis

Ph. Roberts-Jones, Voorzitter van het Bestuurscomité van het Fonds voor het Roerend Cultureel Erfgoed van de Koning Boudewijnstichting.

A. Uytbroeck, Professeur à l'Université Libre de Bruxelles

M. Van Uytfanghe, Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Gent

H. Vervliet, Emeritus hoogleraar aan de Universitaire Instelling Antwerpen